

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นแนวคิดในการศึกษา การอธิบายเนื้อหา และปรากฏการณ์ที่พบจากการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

- 2.1 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.3 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.4 แนวคิดการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิง นิเวศสำหรับ อุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- 2.5 แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงทิศทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงปี พ.ศ. 2523 โดยมีการนำเสนอทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ในรูปแบบต่างๆ เช่น Self, green, Sustainable และ Ecotourism และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงได้รับความนิยมและแพร่หลายค่อนข้างมาก

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

เมื่อ ปี พ.ศ. 2533 การประชุม Globe 90' Conference ที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า “เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นต่อไป การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงมีความหมาย รวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขบวนการทางระบบนิเวศวิทยาไว้” ศรีพร สมบุญธรรม (2536)

ปี พ.ศ. 2535 ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา (Earth Summit Conference) ณ ประเทศบราซิล ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท” (สวัสดี อาสาสมัครกิจ, 2542)

สำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อังกิน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

- 1) ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
- 2) ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
- 3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
- 4) ต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ภาวเดช พิชฌวิเชียร (2539) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ต้องมีการบูรณาการใน 3 องค์ประกอบหลัก คือ แหล่งท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว และการตลาด และแต่ละองค์ประกอบจะต้องมีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวจะเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ในการท่องเที่ยว นั้นจะต้องพยายามให้เกิด “ความรู้” และ “รับผิดชอบ” วิธีการที่จะก่อให้เกิดทั้งความรู้และความรับผิดชอบจะต้องดำเนินการผ่านระบบการศึกษา ผ่านเยาวชน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (อังกแล้ว) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่สามารถรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสัมพันธ์เสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน และมีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างดีเยี่ยม” ซึ่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภท

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม

- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2537) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ว่า การพัฒนาจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการ คือ

- 1) สิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว (Attractions) ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้าง หรือสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ อาจจะเป็นสิ่งดึงดูดใจเกี่ยวกับสถานที่ (Site) หรือสิ่งดึงดูดใจจากเหตุการณ์ (Events)
- 2) ความสำราญจากแหล่งท่องเที่ยว (Amenities) แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ
  - 2.1) ปัจจัยพื้นฐาน อันได้แก่ การคมนาคม ยานพาหนะ ลานจอดรถ น้ำ ไฟฟ้า ระบบกำจัดน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะ ระบบการสื่อสาร (โทรศัพท์ ไปรษณีย์ ฯลฯ)
  - 2.2) สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร ภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก สถานเริงรมย์ บริการรถเช่า บริการนำเที่ยว เป็นต้น
- 3) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) คือ วิธีการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว มีความหมายครอบคลุมเรื่องของยานพาหนะ ระยะทาง ระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ซึ่งความสามารถในการเข้าถึงนี้มีองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึง 2 ประการ คือ
  - 3.1) องค์ประกอบเชิงปริมาณ หมายถึง ความเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น ความจุ และความถี่ของยานพาหนะ
  - 3.2) องค์ประกอบเชิงคุณภาพ หมายถึง ความสะดวกสบายในการเดินทาง และความปลอดภัย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการป้องกันและสงวนโอกาสต่างๆ ไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกับคนปัจจุบัน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของการท่องเที่ยว เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นต้นทุนในการดำเนินการ และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว (ททท. กองวางแผนโครงการ, 2528 อ้างใน พระมหาสุณิธย์ อบอุ่น, 2541)

1) ประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือมีความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำลำธาร ชายทะเล เกาะแก่ง ภูมิทัศน์ และสภาพทางภูมิศาสตร์อื่นๆ นอกจากนี้ยังรวมบริเวณซึ่งมนุษย์เราได้เข้าไปปรับปรุงเพื่อตกแต่งเพิ่มเติมในบางส่วน ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน และสถานที่ตากอากาศต่างๆ

2) ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์เราได้สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกของอดีตและได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบัน และมีผลดึงดูดใจในทางการท่องเที่ยว ได้แก่ พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุสถาน อนุสรณ์สถาน และพิพิธภัณฑ

3) ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมและการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพชีวิตไทยริมคลองตลาดน้ำ เรือนแพ หมู่บ้านชาวเขา งานเทศกาล ประเพณี และสวนสนุก

จากการประชุม Earth Summit เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในที่ประชุมมุ่งเน้นสู่ประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดจากกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

1) กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็น กระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการ ท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจแก่นักท่องเที่ยว ในรูปแบบใหม่

3) กระแสความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ ท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่น ยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแส ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือก ใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบเดิม โดยมีการประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยว ที่นำไปสู่กระแสหลักทั้ง 3 มานำเสนอหลายรูปแบบ แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวถึงกันมาก ที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) กล่าวถึงที่มาของคำว่า Ecotourism เป็นคำผสม ระหว่างคำว่า Ecology แปลว่า นิเวศวิทยา และ คำว่า Tourism แปลว่า การท่องเที่ยว ในวงการ ท่องเที่ยวและแวดวงวิชาการได้พยายามที่จะบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้หลายคำ เช่น นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น โดยที่คำที่ได้รับความนิยมใช้กันแพร่หลายมากที่สุด คำหนึ่งคือ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เองก็เคยใช้คำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แทนคำว่า Ecotourism ดังจะเห็นได้จากเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับ Ecotourism รวมทั้งนโยบายและแนวทางการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ได้มีการท้วงติงกันว่า คำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นั้น เป็นคำที่มีความหมายไม่ตรงกับ ศัพท์ภาษาอังกฤษเดิม คือ Ecotourism ดังนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้บัญญัติคำ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แทนคำว่า Ecotourism และส่งให้ราชบัณฑิตยสถานพิจารณาความถูกต้อง เหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้คำดังกล่าวเป็นคำที่สื่อความหมายร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง โดยจะ ประกาศเป็นนโยบายแห่งชาติต่อไป และเมื่อเดือนมิถุนายน 2541 ราชบัณฑิตยสถานได้พิจารณา แล้วเห็นชอบให้ใช้คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแทนคำ Ecotourism เพราะถูกต้องตามหลักภาษา และสื่อความหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ยศ สันตสมบัติ (2542) กล่าวว่า ในการสัมมนาระดับนานาชาติเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน” ที่จัดขึ้น ณ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนมกราคม 2540 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการนิยามความหมายว่าเป็น “การท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม”

ณรงค์เดช นวลมีชื่อ (2540) ได้รวบรวมคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไว้หลายท่าน ดังนี้

- เฮคเตอร์ ซีบอลลอส ลาซูเรน (Hector Ceballos-Lasurain) แห่งสหภาพสากล ว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Resources-IUCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางธรรมชาติที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น (อ้างใน ณรงค์เดช นวลมีชื่อ, 2540)

- อลิซาเบธ บู (Elizabeth Boo) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (อ้างใน ณรงค์เดช นวลมีชื่อ, 2540)

- The Ecotourism Society ให้คำนิยามว่า การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น (อ้างใน ณรงค์เดช นวลมีชื่อ, 2540)

- สมาคมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของ Ecotourism ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายไปสู่แหล่งธรรมชาติต่างๆ เพื่อความเข้าใจในวัฒนธรรมและธรรมชาติของสถานที่นั้น โดยไม่รบกวนและเปลี่ยนแปลงสภาพทางชีววิทยาของพื้นที่ โดยให้ชาวบ้านโดยรวมมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย (อ้างใน ณรงค์เดช นวลมีชื่อ, 2540)

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า คือ การท่องเที่ยวโดยเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ ซึ่งต้องมีการให้ความรู้ทางนิเวศวิทยาจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปมีความรู้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันความหมายนี้ยังได้รวมไปถึงสภาพทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (Endermic) ที่ต้องรักษาไว้ การท่องเที่ยวแบบ Ecotourism จึงมุ่งเน้นการสัมผัสธรรมชาติและท้องถิ่นอย่างแท้จริง (อ้างใน ณรงค์เดช นวลมีชื่อ, 2540)

จากการรวบรวมคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณรงค์เดช นวลมีชื่อ (2540) ได้สรุปว่า คำศัพท์ Ecotourism มักถูกใช้สลับไปมากับ Sustainable Tourism และ Nature-Based Tourism (การท่องเที่ยวในวิถีของธรรมชาติ) ศัพท์ทั้ง 3 คำนี้ไม่ใช่คำพ้องที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันอย่างผูกขาด การท่องเที่ยวทุกแบบควรยั่งยืน (Sustainable Tourism) นั่นคือเอื้อประโยชน์ในการถนอมสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ (Nature-Based Tourism) เน้นอย่างเดียวกับที่เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ ส่วน Ecotourism (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) ก็นิยมแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ แต่จะมุ่งความสนใจไปยังการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและให้ผลประโยชน์แก่ชุมชน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึง หลักสำคัญ 5 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1) ความยั่งยืน (Sustainability) ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติได้รับการยอมรับจากรัฐบาลแห่งชาติและแห่งรัฐว่าเป็นกุญแจนำไปสู่หลักการจัดการกิจกรรมของมนุษย์ Ecotourism คือ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเชิงนิเวศ ซึ่งดำเนินในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ แรงกระตุ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐควีนส์แลนด์ ก็เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการท่องเที่ยวของรัฐ รวมทั้งปริมาณผลผลิตโดยไม่เกิดผลร้ายต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งช่วยเกื้อกูลและหล่อเลี้ยงการท่องเที่ยวไว้ นอกจากนี้ ยังต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า รูปแบบ สถานที่และระดับของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใช้จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ธรรมชาติของควีนส์แลนด์

2) องค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติ (Significant Natural Component) และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบังเกิดขึ้นและอยู่กับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) การศึกษาและการสื่อความหมาย (Education and Interpretation) การศึกษาและการสื่อความหมายด้านสภาวะแวดล้อม นับเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) อันนำภริมย์และแฝงด้วยความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดึงดูดใจบรรดา

ผู้ปรารถนาจะร่วมดูแลสิ่งแวดล้อมเพื่อที่จะพัฒนาความรู้ ความสำนึก และความชื่นชมต่อสภาพแวดล้อมเหล่านั้น หากขยายวงกว้างออกการท่องเที่ยวในวงกว้างก็น่าจะนำไปสู่การปฏิบัติการเชิงบวกเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มพูนจิตสำนึกของการอนุรักษ์ ความรู้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถโน้มน้าวพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ชุมชน และอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังช่วยยึดกิจกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปอีกนานๆ การศึกษายังสามารถใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการแหล่งธรรมชาติ การสื่อความหมาย (Interpretation) ช่วยให้นักท่องเที่ยวมองเห็นภาพรวมของสถานะอื่นๆ ด้วย เช่น การจัดการทรัพยากร

4) ชุมชนท้องถิ่น (Local Community) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นไม่เพียงก่อประโยชน์แก่ชุมชนและสภาพแวดล้อม แต่ยังปรับปรุงคุณภาพด้านประสบการณ์นักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการจัดเตรียมข้อมูลความรู้ การบริการ เครื่องอำนวยความสะดวก และผลผลิต การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างรายได้สำหรับการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร นอกเหนือไปจากผลประโยชน์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

5) ความพึงพอใจของผู้ใช้หรือผู้มาเยือน (User/Visitor Satisfaction) ความพึงพอใจของผู้มาเยือนได้สัมผัสการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบนี้ (Ecotourism Industry) ในระยะยาว ข้อมูลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามความเหมาะสมที่ปรากฏอยู่ ประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวควรเท่าเทียม หรือเกินกว่าความคาดหวังจริงๆ ของพวกเขา การบริการและสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า ควรเป็นรองการอนุรักษ์และปกป้องสิ่งที่พวกเขามาเยือน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมทั้งทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบแก่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรม มีการใช้การศึกษาแบบหยั่งรากลึกกลงในจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและการบริการการท่องเที่ยวต้องสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ต้องเป็นรองจากเรื่องของการอนุรักษ์ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน ดังนี้

- 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ
- 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน
- 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชากรท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้ หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยและในที่สุดแล้วท้องถิ่นสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในขณะนี้เริ่มจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวได้มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ดังกล่าวแล้ว ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดลง อาจต้องจัดการส่งเสริมเพื่อทำให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ต่อไป

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

- 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- 3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย
- 4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว
- 5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ผู้ชมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้ชมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้
- 6) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุกๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวน นักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ
- 7) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ
- 8) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยว หรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีกครั้ง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการจัดการที่ดีใน 4 ด้าน คือ
  - 1.1) ด้านการให้ข้อมูลล่วงหน้า เพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว
  - 1.2) ด้านการจัดการนำเที่ยวที่เน้นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
  - 1.3) ด้านข้อกำหนดการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว

- 1.4) ด้านการตลาดท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว
- 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการวางแผนและการจัดการ
- 3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีโครงการร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อคืนกำไรกลับสู่แหล่งท่องเที่ยว
- 4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว
- 5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบสร้างคุณภาพ โดยจัดอบรมด้านความรู้ และทักษะแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 6) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการรักษาความปลอดภัย ทั้งนี้เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง
- 7) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้บริการที่มีคุณภาพ โดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษ และใช้อย่างคุ้มค่า
- 8) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

หลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Gail Naus (2542) (อ้างใน ยศ สันตสมบัติ, 2542) นักวิจัยจากสมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (The Ecotourism Society) ได้เสนอหลักการพื้นฐาน 7 ประการ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการสัมมนานานาชาติเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน” ที่จัดขึ้น ณ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนมกราคม 2540 ดังนี้

ประการแรก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว

ประการที่สอง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษแก่นักท่องเที่ยว ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม

ประการที่สาม รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการเขตอนุรักษ์

ประการที่สี่ ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง จะต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประการที่ห้า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นความสำคัญของการวางแผนและการเจริญ

เติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างหลักประกันว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity) ตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น

ประการที่หก รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ และ

ประการที่เจ็ด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้ความสำคัญกับการใช้จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานคิด ซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดละการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง อนุรักษ์พืชพื้นบ้าน และจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ องค์ประกอบด้านการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และองค์ประกอบที่มีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการ

2.3 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3.1 นโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทย

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจ หลังประเทศประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อ ปี 2540 นโยบายที่สำคัญคือ การส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการบริการ การเพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการและการท่องเที่ยว รวมทั้งการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในภาคบริการและการท่องเที่ยว โดยการให้ความสำคัญกับการเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ การพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและการปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพ และความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ระยะเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2547-2549) เพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของเอเชีย (Tourism Capital of Asia) และมีการกำหนดพันธกิจในการพัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวไทยให้มีคุณภาพระดับมาตรฐานโลก (World Class Destination) โดยใช้ใช้งบประมาณปี 2547 จำนวน 7,741.75 ล้านบาท ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1) การกำหนดยุทธศาสตร์ประเทศไทยในตลาดโลก (Strategic Positioning) เพื่อหาตำแหน่งที่เหมาะสมในการส่งเสริมและพัฒนากองท่องเที่ยวไทยให้ได้มาตรฐานโลก และการเผยแพร่ภาพลักษณ์ประเทศไทยในรูปแบบที่แตกต่างจากประเทศคู่แข่งในภูมิภาค

2) การพัฒนาสินค้าและบริการ (Marketing Offering) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาให้การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มหาดทรายและชายทะเล
- กลุ่มอุทยานและป่าเขา
- กลุ่มประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- กลุ่มสินค้าตามความสนใจเฉพาะด้าน
- กลุ่มสินค้าที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

3) การปรับเปลี่ยนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry Redefined) ผู้มีความมั่งคั่งและยั่งยืน และมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดโลก ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ได้แก่

- การขยายพื้นที่ท่องเที่ยว
- การปรับเปลี่ยนจุดเน้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหารจัดการทั่วไป
- การแบ่งภาระและความรับผิดชอบใหม่
- การปรับบทบาทองค์กรการบริหาร

(ที่มา: วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 40 ฉบับที่ 5 พฤศจิกายน-ธันวาคม 2547)

2.3.2 นโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในระยะ 10 ปี (2544-2553) ดังนี้

1) มีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจน จัดระดับความเข้มข้นของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานภาพ และความต้องการพัฒนาของท้องถิ่นภายใต้การพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งระบบ โดยพิจารณาจากลักษณะและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกิจกรรมการท่องเที่ยวและวิธีการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ภายใน 3 ปี

2) ยกระดับทักษะ อบรมให้ความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ประกอบการแรงงานและประชาชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นด้านคุณภาพในการให้บริการที่ถูกต้อง เช่น การบริการที่พัก การบริการนำเที่ยว มัคคุเทศก์/มัคคุเทศก์เฉพาะ เป็นต้น โดยจัดให้มีการให้การศึกษา ฝึกอบรมทุกกลุ่มด้าน ไม่น้อยกว่า 50 ครั้งต่อปี

- 3) จัดให้มีการประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับชาติ ภาค และ จังหวัดเป้าหมายให้ ครบถ้วนใน 5 ปี และขยายครบทุกจังหวัด รวมทั้งท้องถิ่นเป้าหมายให้มากที่สุด ภายในระยะ 10 ปี
- 4) เพิ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มประชาชนระดับท้องถิ่นในการมีส่วนร่วม หรือกำกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ให้มีทุกจังหวัดใน 10 ปี
- 5) มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม การศึกษา การบริหาร และการมีส่วนร่วมอย่างมีมาตรฐาน และตัวชี้วัดที่ชัดเจน ภายใน 3 ปี
- 6) เพิ่มสัดส่วนนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากนานาชาติให้มีการขยายตัวไม่ต่ำกว่า การขยายตัวของนักท่องเที่ยวโดยรวม (คือ เพิ่มส่วนแบ่งจากปัจจุบัน ร้อยละ 30) เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 10 ต่อปี โดยให้มีนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ และมีการปฏิบัติอย่างถูกต้อง มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง
- 7) เพิ่มจำนวนและสัดส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางในประเทศ ร่วมใน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ต่ำกว่าการขยายตัวโดยรวม คือ มีส่วนร่วมไม่น้อยกว่า 70 ของ การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศทั้งหมด ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพและ มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50
- 8) เพิ่มรายจ่ายของการท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้น ร้อยละ 5 ต่อปี และให้มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในสัดส่วนมากขึ้น
- 9) ขยายงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลให้มีปริมาณมากขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี รวมทั้งระดมการอุดหนุนจากภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้นด้วย และเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการรายได้ของ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเองมากขึ้น
- 10) มีการใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และมีกฎหมายและมาตรการ เฉพาะสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ทั่วถึงภายใน 5 ปี
- 11) มีถ่ายทอดความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอาเซียนและอินโดจีน โดยให้ ไทยเป็นศูนย์กลางด้านการเดินทาง การตลาด การฝึกอบรม และด้านข้อมูลสารสนเทศ ภายใน 5 ปี การที่จะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวหลักสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่ต้องการ การพัฒนาที่ยั่งยืน และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ จึงเห็นควรกำหนด กลยุทธ์ในการจัดการที่เกี่ยวข้อง ทั้งสิ้น 6 กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วม ของประชาชน กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว กลยุทธ์การพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานและบริการ และกลยุทธ์การส่งเสริมการลงทุน

จากนโยบายของรัฐบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น ได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ การพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน การปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานและการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4 แนวคิดการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้กำหนดแนวทางการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับอุทยานแห่งชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยพิจารณา 4 องค์ประกอบ คือ

1) เอกลักษณ์และความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม

โดยมีรูปแบบการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ และความโดดเด่นโดยภาพรวมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น มีการดำเนินการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ภาวะเสื่อม และภาวะคุกคามของแหล่งท่องเที่ยว และมีการสร้างสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอก (Landmark) ให้นักท่องเที่ยวทราบว่าได้เดินทางมาถึงแหล่งท่องเที่ยว นั้นแล้ว

2) การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวการสร้างนักท่องเที่ยวคุณภาพโดย

2.1) มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว นอกเขตแหล่งท่องเที่ยว โดยวิธีผ่านสื่อหนังสือ แผ่นพับประชาสัมพันธ์ เอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการเผยแพร่ทางสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ

2.2) มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยวิธี

- จัดบอร์ดส่งเสริมการศึกษา ณ จุดต่างๆ
- แจกแผ่นพับแนะนำแหล่งท่องเที่ยว
- การบรรยายวิชาการแก่นักท่องเที่ยว
- มีมัคคุเทศก์นำทางและให้ความรู้
- มีศูนย์วิชาการและนิทรรศการ

- มีระบบจัดการเชิงอนุรักษ์ในการให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้เข้าเห็นความโดดเด่น
- มีการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ
- มีการประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระดับท้องถิ่นหรือต่างถิ่น เพื่อถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว

3) การบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยหลักการอนุรักษ์ได้แก่

- (1) ทำแผนแม่บทการบริหารและการจัดการเพื่อความยั่งยืน
- (2) กำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่
- (3) มีการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการเสื่อมโทรม
- (4) กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
- (5) จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- (6) กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นๆ
- (7) กำหนดระยะปิด-เปิด พื้นที่ท่องเที่ยว
- (8) กำหนดให้มีการสลับหมุนเวียนการใช้พื้นที่ท่องเที่ยว
- (9) กำหนดแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่มากเกินไปในบางพื้นที่ท่องเที่ยว
- (10) นำเสนอทางเลือกที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการแบ่งเบาจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมาก จนแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งรับภาวะไม่ได้
- (11) ถ่ายทอดความรู้เชิงอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยว ณ จุดท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเหมาะสม
- (12) การจัดที่พักอาศัยของบุคลากร และที่พักแรมของนักท่องเที่ยวให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม
- (13) มีเส้นทางคมนาคมความสะดวกในการเข้าถึงและเดินทางออก ณ แหล่ง 3 ท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อหรือมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม
- (14) มีมาตรการประหยัดสาธารณูปโภค มีระบบปิด-เปิดน้ำและไฟฟ้าอย่างเหมาะสม
- (15) มีระบบการกำจัดขยะมูลฝอย น้ำเสีย แคมป์ไฟ เสียงรบกวนจากนักท่องเที่ยว สถานที่จอดรถนักท่องเที่ยว และการบริการอาหารเครื่องดื่มของที่ระลึกอย่างเหมาะสม
- (16) ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

- (17) มีโครงการและกิจกรรมการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม
- (18) มีระบบเฝ้าติดตามและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม
- (19) มีกิจกรรมความร่วมมือกับประชาชนชุมชนท้องถิ่นในการช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม
- (20) มีมาตรการแก้ไขและป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดซ้ำในส่วนที่เกี่ยวกับความเสียหายหรือเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม
- (21) ประชุมทบทวนการบริหารและการจัดการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม
- (22) ฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ในการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติ ได้แก่

- (1) การมีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกับองค์กรที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
- (2) การมีส่วนร่วมพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เช่น การเป็นสมาชิกอาสาพิทักษ์ป่าไม้
- (3) การมีส่วนร่วมด้านวิชาการ เช่น ประชาชนได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม จากนักวิชาการของอุทยานแห่งชาติ
- (4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ของอุทยานแห่งชาติ เช่น การเป็นมัคคุเทศก์และลูกหาบ
- (5) การเปิดโอกาสให้ประชาชน / ชุมชนท้องถิ่น แสวงหารายได้จากการท่องเที่ยว เช่น การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม สินค้าของฝาก/ของที่ระลึกและการจัดการการท่องเที่ยวกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้กำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งหากอุทยานแห่งชาติใด หรือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติใด มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครบองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ก็จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐาน

2.5 แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมมรดกแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 90 ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งในและนอกเขตพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบ โดยได้ระบุรายละเอียดว่า

- 1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
- 2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
- 3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขอนามัยของประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (เพิ่มเติม พ.ศ. 2542) มาตรา 67 ได้กำหนดหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่หลายด้าน เช่น (2) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (7) คุ้มครอง และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้มาตรา 69 ยังได้ระบุถึงการดำเนินการของกระทรวง ทบวง กรม ทั้งองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐในอันที่จะดำเนินการใดๆ ต้องแจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบล่วงหน้า ตามสมควร กรณีที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจการดังกล่าวให้ กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์กร หรือหน่วยงานของรัฐ นำความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลไปประกอบการพิจารณาด้วย

จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบล สามารถมีส่วนร่วมในขั้นต้น ได้แก่ การให้ความคิดเห็นในโครงการต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะมาดำเนินการในพื้นที่รับผิดชอบของตนและมีส่วนร่วมระดับสูงในการจัดการ บำรุงรักษา รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบหรือนอกพื้นที่รับผิดชอบ หากเกิดผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการตามมาตรการป้องกัน แก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 56 วรรค 1 ได้ระบุว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

และความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ”

และในมาตรา 56 วรรค 3 ได้ระบุว่า “สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสองย่อมได้รับความคุ้มครอง”

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น ในการดำเนินโครงการใดๆ หากก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่น ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะปกป้องคุ้มครอง ทั้งนี้เพื่อให้การดำรงชีพเป็นไปโดยปกติสุข โดยการดำเนินการสามารถร่วมกับรัฐและชุมชนเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว และโดยทั่วไปแล้วปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มักจะเกิดจากการไม่ดำเนินการตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐ ผู้รับผิดชอบการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการต่างๆ ได้ใส่ใจติดตาม ตรวจสอบ จึงได้กำหนดไว้ให้ประชาชนสามารถฟ้องร้องหน่วยงานภาครัฐให้ดำเนินการตามหน้าที่รับผิดชอบได้ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2547)

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2543) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นไปได้หลายระดับแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละพื้นที่ โดยกิจกรรมที่เป็นไปได้คือ 1) เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 2) บริการอุปกรณ์การท่องเที่ยวต่างๆ 3) ขายอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว 4) ขายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ของชุมชน 5) อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งความปลอดภัย ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน 6) บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว 7) เสริมสร้าง ความสวยงามของชุมชน 8) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชุมชน 9) เบ็ดเตล็ดอื่นๆ เช่น จัดทำแผ่นป้ายต่างๆ และจัดกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ดังนี้

1) รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนรูปแบบนี้ รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการเจรจาต่อรอง สำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริง การริเริ่ม โครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วม ตัดสินใจและเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การใช้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว ด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิด ริเริ่ม และชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2) วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมอภิปรายปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน ชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่า มีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการตอบคำถามของรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจในแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไข หรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ตามขีดความสามารถของตนเอง หรืออาจร่วมลงทุนในรูปสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกๆระดับ คือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน ปรับปรุงระบบการบริหารงาน และมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิฐริน ไล่พันธ์ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย มีศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสูงเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษามีศักยภาพปานกลาง และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวมีศักยภาพต่ำ และนำข้อมูลจากการศึกษาระดับศักยภาพมาเสนอแนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ ด้านการส่งเสริมการลงทุน

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้สาระของงานวิจัยเพื่อศึกษาความสอดคล้องของการจัดการการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง ตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อุไรวรรณ ตองกาย (2545) ได้ศึกษาศักยภาพในการพัฒนาสวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านความดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวให้ความเห็นเกี่ยวกับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสวนพฤกษศาสตร์ในระดับปานกลาง

ด้านปัญหา/ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นคือ แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ป่า การทำลายทรัพยากรในพื้นที่โดยนักท่องเที่ยว ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ความไม่เพียงพอ ด้านสาธารณูปโภค ความสกปรก ปริมาณขยะ / สิ่งปฏิกูลมีมากขึ้น การมั่วสุมและการทะเลาะวิวาทของนักท่องเที่ยววัยรุ่นในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวเห็นด้วยในระดับปานกลางว่า อาจมีปัญหาผลกระทบดังกล่าวเกิดขึ้นในอนาคต

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของสวนพฤกษศาสตร์ภาคเหนือให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางในการพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 5 ด้าน คือ (1) การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม (2) การบริหารจัดการ (3) การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก (4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และ (5) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์

วัฒนาพร สุญาษา (2545) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาคอยดุง จังหวัดเชียงราย พบว่าคอยดุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายในทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีโครงการพัฒนาคอยดุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นองค์หลักในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวคอยดุงให้อยู่อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังทำให้ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวคอยดุงมีศักยภาพและความพร้อมในองค์ประกอบทั้ง 4 ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือองค์ประกอบด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น อาจกล่าวได้ว่า คอยดุงมีความได้เปรียบหลายประการแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ มักมีปัญหา อุปสรรค หรือมีข้อเสียเปรียบในองค์ประกอบหนึ่งหรือหลายๆ องค์ประกอบ

การวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้สาระของงานวิจัยเพื่อศึกษาความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่ง ตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2547) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสะเมมา – เขาวง จังหวัดระยอง พบว่า

- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการ/การให้บริการนักท่องเที่ยว ทุกหมู่บ้านไม่มีส่วนร่วมกับกระบวนการนี้ นอกจากจะช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่ผ่านมา เช่น ตอบคำถาม บอกทาง และดักเตือนชาวบ้านไม่ให้ขายของเกินราคา

- การมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะและน้ำเสียในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุกหมู่บ้านไม่มีส่วนร่วมกับทางเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติในการจัดการปัญหาขยะและน้ำเสีย โดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่แต่ละพื้นที่จะจัดการของตน อุทยานแห่งชาติมีงบประมาณดำเนินการอยู่แล้ว แต่ในบางโอกาสที่เป็นวันสำคัญ หากบอกกล่าวขอความร่วมมือก็จะให้ความร่วมมือ

- การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ชุมชนไม่มีส่วนร่วมเท่าใดนัก นอกจากอุทยานแห่งชาติขอความร่วมมือมาในโอกาสวันสำคัญ

- การมีส่วนร่วมในการรักษาเอกลักษณ์/ภาพพจน์ของพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ ผู้นำชุมชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อให้อุทยานแห่งชาติเขาสะเมมา – เขาวง เป็นป่าสมบูรณ์ที่สวยงามตลอดไป ที่สำคัญคือปัจจุบันชาวบ้านมีความเข้าใจว่าจะต้องร่วมมือร่วมใจระวังรักษาป่าเพื่อสิ่งแวดล้อมและชีวิตของชุมชนเองจะดีขึ้น

- สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคมากที่สุดต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาอื่น คือ ปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับข้อกำหนด โดยเฉพาะกฎหมายอุทยานแห่งชาติซึ่งมีความเข้มงวดทำให้คนสองฝ่าย คือ ประชาชนและเจ้าหน้าที่อาจมีปัญหาต่อกันได้หากไม่มีการทำความเข้าใจกันอย่างเพียงพอ อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเข้าถึงข่าวสารและสื่อประชาสัมพันธ์

ซึ่งขาดอยู่มากในพื้นที่ การสื่อสารต่างๆ มีศูนย์รวมอยู่ที่ผู้นำชุมชนที่จะเป็นผู้กระจายข่าว หากตัวผู้นำชุมชนไม่เข้าใจเรื่องดีพอกการกระจายข่าวก็อาจจะผิดพลาดได้ง่าย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้สาระของงานวิจัยเพื่อศึกษาความสอดคล้องของการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่งตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ทัศนดา บุญปัญญาโรจน์ (2545) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า แม้แหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมด้านองค์ประกอบหลักของแหล่งท่องเที่ยวเหมาะสมสำหรับการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ตาม แต่ก็พบว่า ยังมีปัญหาและอุปสรรคบางประการที่ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนา ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่แหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ายังมีจุดอ่อนบางประการ เช่น ขนาดและจำนวนป้ายสื่อความหมายยังไม่ค่อยเหมาะสม จำนวนห้องพักมีน้อย สาธารณูปโภค และสาธารณูปการบางอย่างยังไม่เพียงพอ เช่น สถานที่จอดรถ น้ำใช้ และถังขยะ

การวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้สาระของงานวิจัยเพื่อศึกษาความสอดคล้องขององค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการวิจัย

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2543) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภาคเหนือ : กรณีศึกษา บ้านถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยพบประเด็นที่งานใจของชุมชนบ้านถ้ำลอด จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมหลายประเด็น ดังนี้

1) ชุมชนแห่งนี้พัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีมาเป็นเวลานานพอควร คือ ตั้งแต่ปี 2534 รวมประมาณ 8 ปีแล้ว จึงมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการพอควร และระเบียบกฎเกณฑ์ที่วางไว้ได้พัฒนาขึ้นจากน้อยไปหามากตามสภาพปัญหาที่ชุมชนประสบมากขึ้นตามระยะเวลาที่ผ่านมา จึงพิจารณาว่า บุคคลภายนอกชุมชนจะเข้ามาดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวได้ยาก

2) ในกิจกรรมเกี่ยวกับพักรแรมหรือ Guest House ในลักษณะของ Home-Stay ยังมีลักษณะที่ต่างคนต่างทำ มิได้มีการรวมกลุ่มเช่นเดียวกับการทำกิจกรรมอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พักแรมที่ดำเนินการโดยชาวต่างชาติ ซึ่งแม้จะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับถ้ำและการอนุรักษ์อย่างมาก แต่ก็มีลักษณะที่แข่งขันกันเชิงธุรกิจภายในพื้นที่มากกว่าการร่วมมือกันเพื่อการมีส่วนร่วม และพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง จึงยังไม่ปรากฏความพยายามที่จะรวมกลุ่มกัน เช่นกลุ่มอื่นๆ แต่อย่างใด

3) ผู้บริหารของสถานีวิจัยและพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าบ้านถ้ำลอด ซึ่งเป็นเจ้าของ

พื้นที่ทั้งหมดค่อนข้างลำบากใจต่อการบริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าวในหลายกรณี จึงยังไม่สามารถดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ได้มากนัก ไม่ว่าจะเป็นการจัดเก็บค่าเข้าชมสถานที่และการจัดเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เชื่อมโยงจุดที่น่าสนใจอื่นๆ นอกเหนือจากถ้ำทั้งสาม

การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้สาระของงานวิจัยเพื่อศึกษาความสอดคล้องของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งสองแห่งตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วางกรอบแนวคิดในการศึกษาศึกษาภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติสาละวิน ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บุคลากร งบประมาณ ความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก ความสามารถในการรองรับและปัจจัยภายนอก ได้แก่ การคมนาคม นโยบายของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ/ภาคเอกชน การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และข้อเสนอแนะของผู้เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวคิดและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่น และแนวคิดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับอุทยานแห่งชาติ เพื่อศึกษาศึกษาภาพของอุทยานแห่งชาติสาละวินในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนต่อไป ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

